

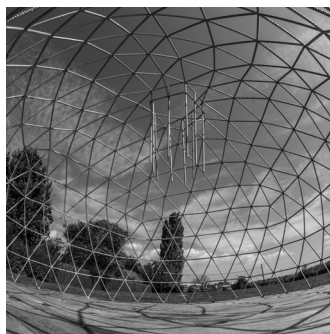
BODÓ JULIANNA

SZÜLŐI MAGATARTÁSMODELLEK ÉS INTERNETHASZNÁLAT

Bevezetés

■ Napjainkban egyre többet beszélünk – mindennapi beszédhelyzetekben, a médiában és a tudományos diskurzusban – az internethasználatnak a gyerekekre és fiatalokra gyakorolt hatásáról. Az elhangzó vélekedések nagyon gyakran polarizáltak, vagy a pozitívumok, vagy pedig a negatívumok kerülnek előtérbe: az esélyek, amelyeket az internet használata nyújthat a fiatal generációnak, illetve a veszélyek, amelyek a használóra leselkedhetnek. Az IKT eszközök gyors térhódítása, a hatások elemzése ugyanakkor egyre erőteljesebben veti fel a használatnak a kérdését: mire használják, hogyan használják az eszközöket és az eszközök nyújtotta lehetőséget a gyerekek és fiatalok, akik már nagyon zsenye korban ismerkedtek meg az internet világával, illetve beleszülettek abba. A használat témája pedig tovább bővíti a kérdések sorát: milyen szociokulturális környezetben, milyen kontextuális meghatározottságok mentén kerül sor a használatra, mennyiben illeszkedik az új eszközök használata a hely adottságai közé, illetve az újdonságok (eszköz és használati mód) mennyiben jelentenek kihívást a környezet számára.

Az alábbiakban a gyermekek családi környezetben történő internethasználatának a szülő-gyerekek kapcsolatra gyakorolt hatását fogom tárgyalni. Az itt következő elemzés azokra a kutatási tapasztalatokra támaszkodik, amelyeket elsősorban a Székelyföld térségében végzett kuta-

**...a szülők számára
kihívást jelent
a gyermekek IKT
használatának
megjelenése
a családban.**

tásaink nyomán szereztünk az elmúlt időszakban. A Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának Társadalomtudományi Tanszékén működik az a kutatócsoport, amely 2012-től napjainkig *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra* című kutatási programsorozat keretén belül végez vizsgálatokat a témában. A kutatás a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat felkérésére indult, és annak támogatásával működik. A téma vizsgálata több területre is kiterjed, köztük kiemelt szerepet kapott a fiatalok internethasználati szokásainak az iskolai és otthoni környezetben történő vizsgálata, illetve az, hogy az iskolai és az otthoni környezetre miképp hat az új eszközök megjelenése és azok használati módja. Hogyan épül be, miképp módosítja az interperszonális kapcsolatokat, okoz-e problémát a környezet számára, idéz-e elő változásokat a magatartások szintjén, milyen új attitűdök megjelenése érhető tetten a kihívásként is megjelenő infokommunikációs eszközhasználat következtében. Mivel az iskolai és az otthoni környezetben egyre gyakoribbá válik ezen eszközök használata, fontosnak találtuk, hogy a kutatás során különös figyelmet szenteljünk a témának.

Ismételten kérdőíves kutatásokat folytattunk a térség (Hargita, Kovászna és Maros megye) hetedikes és negyedikes tanulóival, interjúk készültek pedagógusokkal és szülőkkel. A program eredményeit több konferencián mutattuk be, a téma elemzését tartalmazó anyagokból könyvsorozatot jelentettünk meg, amelyben hat kiadvány látott napvilágot.¹

Az internetező gyermek a családban

■ A gyermekek és fiatalok médiahasználatának a családi környezetben történő vizsgálata viszonylag új kutatási területnek számít.² Ahogyan az említett szerzők jelzik: még keveset tudunk arról, hogy mi történik a gyermek-szülő-internet találkozási helyzetében, holott erre a „találkozásra” a gyerekek esetében egyre fiatalabb korban kerül sor, a használat egyre több időt igényel, egyre nagyobb kompetenciát jelent, illetve vár el, a szülőkre pedig nem kis feladat hárul ennek a helyzetnek a kezelésében. Ma már nem elsősorban arra irányulnak a kutatások, hogy mekkora az internetes lefedettség, és milyen mértékű az eszközellátottság a családok esetében, hanem arra, hogy a családi közegben, a szülő-gyermek kapcsolatban milyen változásokat idéz elő az infokommunikációs eszközök megjelenése és az internethasználat. Természetesen nem elhanyagolható szempont a hozzáférés mértéke és minősége sem, de mivel a széles körű elterjedéstől kezdődően rendszeres kimutatások számolnak be a penetráció mértékéről és a használat társadalmi tagolódásáról, a későbbi kutatások az IKT eszközhasználat belső és külső tényezőinek vizsgálatára helyezik inkább a hangsúlyt. A belső tényezők a szándékokra és törekvésekre vonatkoznak, a külső tényezők pedig a családi közegre jellemző szülői magatartásokra, stílusokra utalnak. A belső tényezők esetében olyan momentumokról van szó, mint amilyen a gyermekek internethasználatának szülők általi követése, a ráfordított idő vagy a használt tartalmak ellenőrzése és egyáltalán az a mód, ahogyan a családi környezetben a szülők kialakítják, megszervezik a gyermekek internetezését vagy a közös eszközhasználatot.

A fenti tényezők vizsgálata ugyanakkor csak abban az esetben hoz releváns eredményeket, amennyiben azokat sikerül a kutatás során elhelyezni abba a szociokulturális környezetbe, ahol a vizsgálat alanyai élnek. Nem mindegy, hogy az IKT eszközök elterjedése milyen hosszú időszakra nyúlik vissza, mekkora a le-

maradás más, fejlettebb régiókhoz viszonyítva. Az is fontos kérdésként tételeződik a családi környezetben történő internethasználat vizsgálata esetén, hogy milyen az a hagyományos szülő-gyerek viszony, amelyben az új eszközök megjelennek, milyen családi közegben kell mérni a változások mértékét. A témára vonatkozó elemzések nagy része a fejlett országokra vonatkozik, a térségünkben végzett kutatásoknak tehát a régió saját jellegzetességeihez mérten kell megfogalmazniuk meglátásaikat.

Amikor az internethasználatban megmutató szülő-gyerek viszonyról beszélünk, óhatatlanul megemlítsékre kerül a két korosztály közti digitális szakadék. Legtöbbször Prensky sokat idézett megállapítására szoktak hivatkozni,³ aki a digitális bevándorló és digitális bennszülött megnevezésekkel illeti a két korosztályt, jelezve a köztük lévő különbséget a használatot illető kompetenciakülönbségre utalva. A digitális bennszülöttek azok a fiatalok, akik vagy már beleszülettek az internet világába, vagy nagyon korán találkoztak azzal, digitális bevándorlók pedig azok, akik felnőtt korukban ismerkedtek meg az IKT eszközökkel. A különbség ugyanakkor nemcsak eszközhasználati eltéréseket, hanem olyan kompetenciabeli sajátosságokat is jelent, amelyek az információszerzés és -feldolgozás módjában, a feladatok megoldásában, az időhasználatban, az írott, illetve a vizuális anyagok kezelésében is megmutatkoznak. Gyakori megnevezésként találkozunk a netgeneráció kifejezéssel is vagy a „risk kids”, „whiz kids”⁴ megnevezésekkel, illetve a magyar szakirodalomban gyakran használt X, Y, Z generáció fogalmaival. Ezek a fogalmak mind arra alkalmasak, hogy az életkori különbségek által megragadható eszköz- és internethasználati eltéréseket ragadják meg. Amikor a családban végbemenő internethasználat képezi a vizsgálat tárgyát, óhatatlanul számításba kell tehát vennünk a két generációra jellemző, eltérő használati szokásokat, amelyek olyan jelenségekként lépnek fel, mint amelyek ráépülnek az illető közegben működő szülő-gyerek kapcsolattípusra. Figyelembe kell venni ugyanakkor, hogy ezek a relációtípusok olyan társadalmi beágyazottsággal rendelkeznek, amelyek számára komoly kihívást jelent az új eszköz megjelenése. A kutatásnak ezen szegmensében – családi közeg, szülő-gyerek reláció – még számításba kell venni egy szintén fontos mozzanatot: a családnak a tanuláshoz, az iskola intézményéhez való viszonyulását. Ez a szegmens azért fontos, mert a gyermekek és fiatalok otthoni internethasználatához egyre inkább hozzákapszódik az iskolai használat is: egyre gyakrabban kapnak az iskolában a gyerekek olyan, otthon elvégzendő feladatokat, amelyekhez internethasználat is szükséges.

A székelyföldi térségben végzett kutatásainkban azt tapasztaltuk, hogy a szülők számára kihívást jelent a gyermekek IKT használatának megjelenése a családban. Ez a kihívás pedig két lépcsőben jelentkezik. Első lépés maga az eszköz megjelenése volt, és az új eszközzel eltöltött idő mennyisége, valamint a tartalomhasználat, ezek jelentették a kihívást, illetve okoztak problémákat. A szülők számára a gyermekek internethasználati ideje fölöslegesen és haszontalanul eltöltött idő volt, amely a valódi, hasznos feladatok, illetve a családi programok elhanyagolásával járt együtt, ezért a helyzet kezelése problémákat jelentett számukra. A tartalomhasználat terén az aggodalmat az okozta, hogy a szülőknek – az eszközhasználati jártasság eltéréseiből adódóan – kevés rálátásuk volt arra, hogy gyermekük milyen tartalmakat fogyaszt az interneten. A második lépés akkor következett be, amikor a gyermekek otthoni internethasználatára összekapcsolódott az iskolai feladatok megoldásával. Ez az új helyzet nehézkessé tette a szü-

lői ellenőrzést és szabályozást, hiszen – a már említett kompetenciakülönbségek okán – még inkább kivonta a használatot a szülői befolyás és ellenőrzés alól.

Szülői stílusok – magatartásmodellek és magatartástípusok

■ A kutatás során interjúkat készítettünk a szülőkkel, ezeknek az elemzéséből rajzolódnak ki a gyermek-szülő-internet „találkozás” különböző megjelenési formái. A kutatás során 30 interjú készült, ezek elemzését a Baumrind⁵ által kialakított, majd Maccoby és Martin⁶ által továbbfejlesztett tipológia által végeztük el. Ez a tipológia a szülői *ellenőrzés* és az *együttműködés* dimenziói alapján épül fel.

A szülői *ellenőrzés* (*kontroll*) a következő mozzanatokat tartalmazza: a szülő fizikailag jelen van az internetező gyermek környezetében, szűrőket állít be az eszközön, oldalakat blokkol, ellenőrzi a megtekintett oldalakat. Behatárolja az internetezéssel eltölthető időt, ellenőrzi annak betartását, vagy akár személyesen is irányíthatja gyermeke internetezését.

A szülői *együttműködés* (*involválódás*) mozzanatai: a gyerek megbeszélheti szüleiivel az internet használatával kapcsolatos tudnivalókat, kérdéseket tehet fel. Jellemző erre a modellre a közös internetezés és a szülő részéről az elfogadó, megengedő magatartás.

A szülői ellenőrzés a nagyon alacsony szinttől a nagyon magas elvárásokig egy tengely mentén helyezhető el, akárcsak az alacsony vagy a magas fokú involválódás. A két aspektus különböző szintű (alacsony vagy magas) megjelenésének egymásra vetítéséből egy olyan mátrix keletkezik, amely négy szülői magatartástípust rajzol ki.⁷

a) A megengedő szülői magatartástípus

Ebbe a típusba azok a szülők tartoznak, akik nem állítanak fel explicit határokat az internethasználatra vonatkozóan. Nem konfrontálódnak a gyerekekkel, hanem meghallgatják annak kéréseit, igényeit. Elfogadják a gyermek elképzeléseit, akaratát. Ebben az esetben alacsony szintű az ellenőrzés, de magas az együttműködés foka.

b) A nemtörődöm (*laissez faire*) szülői magatartástípus

Ennél a típusnál az ellenőrzés nagyon alacsony fokú, vagy teljességgel hiányzik. A szülő szinte egyáltalán nem involválódik gyermeke tevékenységébe: nem támogatja, de nem is tiltja azt. Ennél a típusnál a kontroll nagyon alacsony, de az involválódás is az.

c) Autoritatív (szabályozó) szülői magatartástípus

Erre a típusra jellemző a világos, egyértelmű szabályok felállítása. Nem explicit módon korlátozó, ugyanakkor elvárásokat fogalmaz meg a gyerek irányába. Ezek arra vonatkoznak, hogy a gyerek saját maga vállaljon felelősséget, legyen önszabályozó. Itt az az eset áll fenn, amikor mind a szabályozás, mind pedig az együttműködés magas fokú.

d) Autoriter szülői magatartástípus

Ebbe a csoportba azok a szülők tartoznak, akik feltétel nélküli engedelmességet követelnek gyermeküktől az internethasználat terén. Megkövetelik a szabá-

lyok feltétlen elfogadását, nem nyitottak a párbeszédre. Megvannak az internethasználatra vonatkozó saját elveik, ezek nem képezhetik megbeszélés, vita tárgyát. Erre a típusra jellemző a magas fokú kontroll és az alacsony fokú együttműködés.

Szülői stílusok az interjúk elemzése alapján

■ A következőkben az általunk végzett kutatások keretén belül készült szülői interjúk elemzése következik. (A kutatás ezen szegmensét egy másik tanulmányunkban részletesen bemutattuk.⁸⁾ Arra tesztek kísérletet, hogy az elemzési anyagban körvonalazzam a fent bemutatott szülői magatartástípusokat (szülői stílusokat). Fontos megjegyezni, hogy csupán körvonalazásról van szó, ugyanis további vizsgálatokra lesz szükség a teljes tipológia felállításához. Az interjúszövegekből, a szülők válaszaiból elsősorban azoknak a témaköröknek a mentén körvonalazódtak a típusok, amelyek az internetezés hasznos vagy káros voltáról, előnyeiről vagy hátrányairól tartalmaztak megállapításokat.

Az internet előnyeit a szülői válaszok a következő témakörök mentén jelölték meg: hasznos a fejlődés, a tanulás szempontjából; hasznos az információszerezés tekintetében; jól hasznosítható konkrét problémamegoldás esetén. Az interjúkban 34 állítás fogalmazódott meg ezzel kapcsolatban.

A hátránnyal kapcsolatos kijelentések szélesebb skálán szóródtak, a következőképpen: a gyermek hozzáférhet káros tartalmakhoz; károsan befolyásolja személyiségét (pl. agresszivitás); veszélyeknek van kitéve (ismerkedés idegenekkel); függőséget okozhat; egészségkárosodást idézhet elő; negatívan befolyásolja a szülő-gyermek kapcsolatot; végül megjelentek általános jellegű elutasítások is (az internet fölösleges). Az interjúkban 41 kijelentést találtunk, amely az internet hátrányaival volt kapcsolatban.

A fenti, előnyök és hátrányok kapcsán megfogalmazódó vélemények egyfajta távolságtartó magatartásra engednek következtetni a szülők részéről, és ez befolyásolja az egyes, a gyermekek internethasználatához köthető szülői stílusokat is. A szülői magatartástípusok (stílusok) három viszonyulási kategóriában érhetők tetten. Ezek a következők: a szabályozáshoz való viszonyulás; a szabályozással kapcsolatos érvelések; konkrét szabályozási gyakorlatok. Nem véletlen, hogy a tipológiát a szabályozás témájának mentén lehet a leginkább megragadni: olyan térségről van szó ugyanis, ahol a szülő-gyermek viszonyban a paternalista kapcsolattípus még mindig hangsúlyosan van jelen, ennek megfelelően a gyermekek internethasználatához kapcsolódó, legadekvátabb viszonyulás is a gyermekek tevékenységére vonatkozó szülői ellenőrzés és szabályozás lesz. A továbbiakban az itt jelzett három viszonyulási kategória mentén körvonalazódó szülői stílusok bemutatására kerül sor.

Szülői stílusok a szabályozáshoz való viszonyulásokban

■ Az interjúkban a szülők kijelentései erre vonatkozóan úgy oszlanak meg, hogy azok az autoritatív és az autoriter stílus dominanciáját mutatják. A nem-törődöm (laissez faire) és a megengedő stílus csak kis mértékben fordul elő, 5-5 állítással. Az autoritatív stílusra utaló kijelentések az internethasználat felügyeletének fontosságát hangsúlyozzák, azt feltételekhez kötnék, ugyanakkor a szabályozást adott mértékben tartják fontosnak. Ebbe a kategóriába 15 kijelentés

tartozik. Az autoriter stílust képviselő kijelentések a szigorú, kötelező szabályozás fontosságát jelzik, az időhasználat nemkülönben szigorú szabályozás és ellenőrzés alá esik (10 kijelentés). Az ebbe a csoportba sorolható kijelentések ugyanakkor arról szólnak, hogy a szülőnek kötelessége, hogy kordában tartsa gyermekét. A kisebb mértékben megengedő stílus esetében azt látjuk, hogy a szülők szerint elégséges csak egy rövid ideig figyelni a használatot, nem szükséges az állandó, folyamatos felügyelet. Fontosnak tartják a családi megbeszéléseket a témára vonatkozóan, valamint azt, hogy a gyerekekkel is meg kell tárgyalni: mi érdekli, mi motiválja őt. A szintén kisszámú nemtörődöm (laissez faire) stílusra jellemzőek a következő kijelentések: nem szükséges szabályozni, nincs értelme a szabályozásnak, illetve nem is lehet megoldani azt.

Szülői stílusok a szabályozással kapcsolatos érvelésekben

■ Amikor a szabályozásokkal kapcsolatos érvelésekre kerül sor, még erőteljesebben jelennek meg az autoriter stílus jellemzői. Az itt talált 29 kijelentés több mint kétharmada ide sorolható be. Ezek a kijelentések az internethasználattal kapcsolatos elvek és szabályok feltétel nélküli elfogadását jelzik, illetve az erre vonatkozó igényt mutatják. Olyan megfogalmazások dominálnak itt, amelyek az internet veszélyeinek szemszögéből tekintenek a használatra, és úgy ítélik meg, hogy a veszélyeket csakis a szigorú szülői szabályozás által lehet elkerülni. A veszélyek a függőség kialakulására, a veszélyes tartalmakkal való találkozásra, az egészségkárosodásra, az időpazarlásra vonatkoznak, illetve arra, hogy a szülők kötelességüknek tekintik, hogy gyermekeiknek segítsék megtapasztalni azt a fajta gyermekkort, amelyben hajdan nekik volt részük. Veszteségnek tekintik, ha ez nem történik meg az internet által megélhető új szórakozási és időhasználati módok miatt. A másik három stílust csak egyenként két-három kijelentés képviseli. Meg kell ezen a ponton említenem, hogy a szabályozással kapcsolatos érvelések vélhetőleg csak a szándék szintjén értelmezhetőek. Ugyanis ha összevetjük ezeket a kijelentéseket a gyerekekkel készült kérdőíves adatfelvétel eredményeivel, azt látjuk, hogy a gyermekek szerint alig működik otthon a szülői ellenőrzés. A szülők és a gyermekek oldaláról érkező, egymásnak ellentmondó kijelentések jelzik a szabályozásban rejlő problémát. Ez egyrészt a két korosztály – szülők és gyermekek – eltérő internethasználati, eszközhasználati kompetenciájából fakad, másrészt abból a szerepzavarból, amelyet a szülők élnek meg az adott helyzetben: úgy vélik, kötelességük lenne foglalkozni a szabályozás kérdésével, de ez meghaladja őket, és gyakran megreked a szándék szintjén.

Szülői stílusok a konkrét szabályozási gyakorlatban

■ Ezzel a témával kapcsolatban 45 kijelentést találtunk. Itt is dominálnak az autoriter stílust jelző kijelentések, kétharmad arányban. 6-6 kijelentést sorolhatunk az autoritatív stílushoz, és csupán hármat a nemtörődöm (laissez faire) típushoz. Az autoriter stílusú kijelentések az internethasználatot kizárólag a szülői engedélyhez kötik. Nem riadnának vissza a szigorú korlátozástól: az internethálótól kihúzásától, a gép leködölésétől sem. Az autoritatív stílus valamivel megengedőbb, szelídebb szabályozási formákat említ, de itt is meghatározó a szülő szabályozó szerepe: kizárólag a szülő által engedélyezett tartalmak megtekintése, valamint behatárolt időhasználat a jellemző. A megengedő stílust jelző

kijelentések a használatra vonatkozó, a szülők és gyerekeik közti megegyezésről szólnak, illetve toleráns hangvételű figyelmeztetésekről. A laissez faire stílus azt jelzi, hogy a szülő nem felügyeli a használatot, mert nem ért hozzá, és/vagy nem is akarja azt megtanulni, és amúgy sem látja értelmét a szabályozásnak.

Összegző gondolatok

■ A gyermekek és fiatalok internethasználatának témája már régóta a médiakutatások középpontjában áll. E téma részeként, annak még viszonylag új területeként jelentkezik az igény arra, hogy megnézzük: hogyan működik a gyermekek internethasználata a családban, ott milyen változásokat idéz elő, hogyan illeszkedik a szülő-gyerek viszonylatában működő magatartásmodellekhez, illetve mennyiben változtatja meg azokat. Kutatásunk, amelyet a székelyföldi térségben végeztünk el a jelzett témában, azt mutatja, hogy itt is körvonalazódnak azok a szülői stílusok, amelyek a családi közegben megjelenő internethasználati gyakorlat vizsgálata mentén ragadhatók meg. Egy ilyen elemzés ugyanakkor megerősíti azokat a vélekedéseket, amelyek arra hívják fel a figyelmet, hogy minden ilyen vizsgálatot az illető hely szociokulturális tényezőinek a figyelembevételével érdemes elvégezni. A kutatási anyag elemzésekor magunk is azt tapasztaltuk, hogy a szülői stílusok értelmezése csak akkor válik relevánssá, ha megnézzük: az adott térségben milyenek a hagyományos szülői magatartások, ezek működésében ma milyen mértékben okoz zavarokat az internet megjelenése. Ugyanakkor az is további fontos feladatként tételeződik, hogy az iskolai tanulási folyamatban egyre nagyobb súllyal jelentkező internethasználat miképp hat a gyerekek otthoni internethasználatára, és ez a gyakorlat mennyiben vonja ki a gyerekek IKT kezelését a szülői hatás alól.

Az eddig ezen a téren nyert meglátásaink arra engednek következtetni, hogy az internet megjelenése a családi közegben kihívást jelent a szülők számára, amellyel egyelőre nehezen tudnak megbirkózni. Az eszközhasználatban megmutatózó kompetenciakülönbségek, az iskolai feladatok otthoni megjelenése nem kis dilemma elé állítja a szülőket akkor, amikor a hagyományos szülői ellenőrzést és felügyeletet szeretnék működtetni gyerekeik tevékenysége fölött. Elbizonytalanodást okoz abban a tekintetben is, hogy ismerik ugyan az internet pozitív és a negatív hatásait, de sokkal inkább annak veszélyeit érzékelik. Az ellenőrzés és az involválódás viszonyulási módjaiból tehát inkább az ellenőrzést, a szabályozást látják célravezetőnek a veszélyek kivédése szempontjából.

Mivel az ilyen típusú vizsgálatok a Székelyföld térségében még az elején tartanak, további kutatási feladatok célja lesz mélyíteni és szélesíteni a téma módszertani-elméleti megközelítését. Ugyanakkor alapozni kell azokra az előzetes kutatásokra, amelyek a térségi médiahasználat, családszerkezet, családi szerepek működését elemzik, és nem utolsósorban az iskolához vagy a modernizációs tendenciákhoz való térségi viszonyulást tárják fel. A családon belül alakuló, a gyermekek internetezési szokásaihoz kapcsolódó szülői stílusok, magatartástípusok vizsgálata ugyanis csak ebben az esetben válik értelmezhetővé.

■ JEGYZETEK

1. A könyvsorozat megjelenési sorrendben a következő köteteket tartalmazza: Bodó Julianna (szerk.): *Esély vagy veszély. A média hatása gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2012; Gergely Orsolya (szerk.): *A média hatása gyermekekre és fiatalokra*. Konferencia, Csíkszereda, 2012. május 7–8. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2012; Biró A. Zoltán – Bodó Julianna (szerk.): *Internethasználat vidéki térségben. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2013; Biró A. Zoltán – Gergely Orsolya (szerk.): Ár-

- talmas vagy hasznos internet. *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2013; Biró A. Zoltán – Gergely Orsolya (szerk.): *Kihívások és megoldások. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2015; Biró A. Zoltán – Bodó Julianna (szerk.): *Internet – iskola – anyanyelv. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 2016.
2. Lásd a témában Martin Valcke – S. Bonte – Bram De Wever – Isabel Rots: *Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children*. *Computers & Education* 2010. 55. 454–464; Yu Cheung Wong – Kit Mui Ho – Honglin Chen: *Internet supervision and parenting in the digital age: the case of Shanghai*. *The Open Family Studies Journal* 2015. 7. 112–123; Hasan Özgür: *The relationship between Internet parenting styles and Internet usage of children and adolescents*. *Computers in Human Behavior* 2016. 60. 411–424.
3. M. Prensky: *Digital Natives Digital Immigrants 1*. 2001. http://goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf – <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>; Uő: *Digital Natives Digital Immigrants 2*. 2001. <http://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part2.pdf>
4. Valcke et al.: i.m.
5. D. Baumrind: *Effect of authoritative parental control on child behavior*. *Child Development* 1966. 37. 887–907.
6. E. E. Maccoby – J. A. Martin: *Socialization in the context of the family: parent-child interaction*. In: P.H. Mussen – E.M. Hetherington (eds.): *Handbook of child psychology*. Vol. 4. New York, Wiley, 1983. 1–101.
7. Martin Valcke et al: i.m.
8. Biró A. Zoltán – Bodó Julianna: *Szülői stílusok és internethasználat vidéki térségben*. A tanulmány a már említett könyvsorozat megjelenés előtt álló hetedik kötetében kapott helyet.

